

اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب
دیده از خیانت زناشویی همسر

The effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and
loneliness among women affected by marital infidelity

Ali Mohammadi

Ph.D Student, Department of Counseling, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Dr. Saeed Imani*

Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

s_imani@sbu.ac.ir

Dr. Abolhasem Khoshkonesh

Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

علی محمدی

دانشجوی دکتری، گروه مشاوره، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

دکتر سعید ایمانی (نویسنده مسئول)

استادیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

دکتر ابوالقاسم خوش کنش

استادیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

Abstract

The purpose of this study was to determine the effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and loneliness among women affected by marital infidelity. The research method was quasi-experimental with a pretest-posttest design with a control group. In this study the statistical population of women affected by the infidelity of Shahrar in the year 1400, using the convenience sampling method, 24 people were selected and randomly placed in two groups of 12 people. Data collection tools included the civilian Mississippi scale for PTSD (RCMD) of Norris and Perilla (1996) and the loneliness scale (UCLALS3) of Russell (1996). Then the experimental group received narrative exposure therapy for 8 weekly sessions for 90 minutes. but the control group received no intervention. The results showed that narrative exposure therapy had an effect on reducing posttraumatic stress and loneliness and the impact remained stable during the follow-up period ($P < 0.05$). According to the findings of the present study, it seems that the role of narrative exposure therapy in reducing psychological and emotional problems in women affected by marital infidelity should be considered.

Keywords: Loneliness, Marital Infidelity, Narrative Exposure Therapy, Posttraumatic Stress Disorder.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین اثربخشی درمان مواجهه روایی بر استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر بود. روش پژوهش آزمایشی با طرح پیش آزمون، پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری کلیه زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی از سوی همسر شهرستان شهریار در سال ۱۴۰۰ بودند. با استفاده از روش نمونه گیری در دسترس ۲۴ نفر انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه ۱۲ نفری جایگذاری شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات شامل مقیاس اختلال استرس پس از آسیب (RCMD) نوریس و پرلا (۱۹۹۶) و مقیاس احساس تنهایی (UCLALS3) راسل (۱۹۹۶) بود. گروه آزمایش ۸ جلسه هفتگی به مدت ۹۰ دقیقه تحت مواجهه روایی قرار گرفت ولی گروه گواه هیچ گونه مداخله ای دریافت نکرد. داده ها با روش تحلیل واریانس آمیخته تحلیل شد. نتایج نشان داد که مواجهه روایی بر کاهش اختلال استرس پس از آسیب و تنهایی اثر داشته و این تاثیر در دوره پیگیری پایدار مانده است ($P < 0.05$). با توجه به یافته های پژوهش حاضر به نظر می رسد که باید به تاثیر درمان مواجهه روایی در کاهش مشکلات روانشناختی و هیجانی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر توجه کرد.

واژه های کلیدی: احساس تنهایی، اختلال استرس پس از آسیب، خیانت زناشویی، درمان مواجهه روایی.

مقدمه

خانواده به عنوان یک واحد اجتماعی، عاطفی و شکل دهنده‌ی شخصیت آدمی با پیوند زناشویی زن و مرد و ازدواج آنها با هم شکل می‌گیرد (Bean^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). بر این اساس، نیاز به برقراری ارتباط توأم با صمیمت و عشق از اساسی‌ترین دلایلی است که زن و مرد را به سوی انتخاب و پیوند زناشویی با هم می‌کشاند (لی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). به عبارتی دیگر، خانواده مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نهاد برای پاسخگویی به نیازهای عاطفی افراد و حفظ سلامت روانی آنان است که امر تعهد در روابط اعضای آن از اهمیت فراوانی برخوردار است و به ثبات و تداوم این روابط و در سطحی کلان‌تر حفظ نهاد خانواده کمک می‌کند (حجت‌خواه و همکاران، ۱۳۹۵). وجود روابط حمایتگرانه و متعهدانه در محیط خانواده و احساس مراقبت از سوی جنس مخالف، به نوعی توانایی مقابله با دشواری‌ها را ارتقا می‌دهد (فولادیان و همکاران، ۱۴۰۰). یکی از ویژگی‌های ازدواج، تعهد هریک از همسران در قبال یکدیگر و حقوق متقابل بوده، به گونه‌ای که این تعهد شالوده زندگی مشترک است؛ در غیر این صورت اعتماد متقابل بین همسران یا اعضای خانواده کمتر خواهد شد که در این میان خیانت زناشویی یکی از همسران جزء اساسی‌تر رابطه زناشویی را که همان اعتماد است، خدشه‌دار می‌کند و یکی از دلایل عمده طلاق و از هم پاشیدن خانواده است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۹).

پیامدهای خیانت زناشویی از سوی همسر شامل آشفتگی شدید جسمانی و روانی، اشتغال فکری مداوم با چرایی رخداد، نابسامانی در رابطه با همسر خیانت‌کننده، سوگ و حسرت برای زنان است (خامسان و همکاران، ۱۴۰۰) و آشکار شدن خیانت زناشویی می‌تواند آثار مخربی بر شخصیت، سلامت جسمی و روانشناختی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی بگذارد که از جمله این مشکلات می‌توان به دشواری در تنظیم هیجان (تیموری و همکاران، ۱۴۰۰)، اضطراب و افسردگی و استرس اشاره کرد (غلامرضایی و جراح، ۱۴۰۰). یکی دیگر از مشکلات زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی، استرس پس از آسیب مرتبط با خیانت زناشویی است؛ به این صورت که خیانت زناشویی می‌تواند باعث شود فرد قربانی خیانت زناشویی، استرس پس از سانحه را تجربه کند (روز^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). بر اساس راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی^۴ (DSM-5) اختلال استرس پس از آسیب، اختلال شدیدی در سلامت روان است که به وسیله تجربه مجدد و مداوم، اجتناب، بیش‌انگیزگی و نشانه‌های شناختی و عاطفی در پاسخ مستقیم یا غیرمستقیم مواجه شدن با حادثه‌ای تروماتیک، مشخص می‌شود (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳). بر اساس نتیجه یک پژوهش می‌توان گفت که خیانت زناشویی معمولاً با ضربه شدید به طرف مقابل همراه است؛ این رویداد باعث بروز نشانه‌هایی شبیه اختلال استرس پس از آسیب می‌شود که یکی از سخت‌ترین مشکلات در مشاوره و روان‌درمانی است (قره داغی و سید میرزائی، ۱۳۹۹).

بر اساس نتیجه یک پژوهش خیانت زناشویی از عوامل مهمی است که رخداد آن می‌تواند تأثیر عمیقی بر زندگی زناشویی بگذارد و خصوصاً فرد قربانی را درگیر کند و اختلال استرس پس از آسیب از مشکلاتی است که می‌تواند در پی ضربه افشای خیانت همسر اتفاق بیفتد و عواقب و پیامدهای مختلفی را برای فرد آسیب دیده رقم بزند که از جمله این پیامدها می‌تواند احساس تنهایی در فرد آسیب دیده باشد (شیورانی و همکاران، ۱۳۹۵). احساس تنهایی منعکس‌کننده نقایص درک شده از نظر کمیت، کیفیت یا نوع روابط فرد با دیگران توصیف شده است و وقتی اتفاق می‌افتد که روابط فرد با دیگران انتظارات او را برآورد نمی‌کند. این می‌تواند یک تجربه گذار به دلیل ایجاد اختلال در روابط فرد با دیگران باشد، یا می‌تواند یک تجربه مزمن باشد که می‌تواند منجر به احساسات منفی در فرد شود و سلامت روانی و جسمی وی را تحت تأثیر قرار دهد (راسل و پانگ^۶، ۲۰۲۰).

بر اساس نتایج یک تحقیق، لحظه‌ای که زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی به خیانت زناشویی از همسر پی می‌برد، احساس شکست کرده و افکار ناامیدکننده‌ای به ذهنش خطور می‌کند که به همراه این افکار، احساساتی همچون تنهایی به او دست می‌دهد (آسایش و همکاران، ۱۳۹۶). زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی، به دلیل اینکه خود را در این خیانت زناشویی مقصر می‌دانند، به سرزنش خود می‌پردازند و در نتیجه این امر، باعث کاهش عزت نفس و خودارزشمندی و دیدگاه منفی نسبت به خود در این زنان می‌شود (بشرپور،

1. Bean

2. Li

3. Roos

4. diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)

5. American Psychiatric Association

6. Russell & Pang

۱۳۹۱). در مجموع طرد از سوی شریک زندگی مورد علاقه از یک سو و خودارزشی پایین از سوی دیگر می تواند به احساس تنهایی در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی منجر شود (دشت بزرگی، ۱۳۹۶).

برای کاهش مشکلات زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی درمان های مختلفی از جمله درمان پذیرش و تعهد^۱ (صمدی کاشان و همکاران، ۱۳۹۸)، رویکرد والش و اولسون^۲ (آقابزرگی و همکاران، ۱۳۹۸)، تحلیل رفتار متقابل (فاضل همدانی و قربان جهرمی، ۱۳۹۷) و درمان پردازش شناختی (بشرپور، ۱۳۹۱) به کار گرفته شده است. اما یکی از مداخلاتی که کمتر به آن توجه شده است، مواجهه روایی است که بر اساس پیشینه درمان مواجهه روایی^۳ می تواند در حیطه مسائل اجتماعی و برای درمان استرس پس از آسیب به صورت موثر به کار گرفته شود (شیورانی و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به کوتاه مدت بودن درمان مواجهه روایی، می توان آن را درمان مناسبی برای افراد آسیب دیده و مبتلا به اختلال استرس پس از آسیب دانست (بشرپور و همکاران، ۱۳۹۷).

درمان مواجهه روایی یک مداخله کوتاه مدت جمعی-فرهنگی است که در کارهای میشل وایت ریشه دارد و برای کاهش نشانه های استرس پس از سانحه در بازماندگان که در برابر خشونت، شکنجه، جنگ، تجاوز جنسی و حوادث طبیعی قرار گرفته اند، مورد استفاده قرار می گیرد؛ این افراد از آنجا که به یکباره در زندگی خود دچار تغییر و تحول اساسی می شوند، مشکل خود را نوعی شوک در نظر می گیرند و باعث می شود در تمام ابعاد زندگی آنها تأثیر زیادی داشته باشد. فرآیند درمان مواجهه روایی به شکل روایت فرآیند مشکل از ابتدای درگیر شدن در مشکل تا زمانی که فرد آسیب دیده در جلسه حضور دارد می باشد (بشرپور و همکاران، ۱۳۹۷). روایت کردن این فرآیند در یک محیط آرام تر باعث می شود از میزان تنش و آسیبپذیر بودن رویداد آسیبزا کاسته شود و مشکل را به شکل واقع بینانه تر و مثبت تری تفسیر کنند (شاور و همکاران، ۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶).

از جمله موفقیت های درمان مواجهه روایی، درمان اختلالات همراه از جمله اختلال افسردگی همراه با اختلال استرس پس از آسیب می باشد (روبجانت و فاضل^۴، ۲۰۱۰؛ شاور و همکاران، ۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶). با توجه به آنچه گفته شد این پژوهش با این هدف انجام شد که درمان مورد نظر را در حوزه مسائل اجتماعی، اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی ناشی از خیانت همسر مورد بررسی علمی قرار دهد و تأثیر آن را بر مخاطبان متفاوت و در بستر فرهنگی متمایزی همچون جامعه ایرانی مطالعه کند. با توجه به این مساله که سنت کلامی یک عنصر مشترک بین بسیاری از فرهنگ ها است و رویکردهای روایتی برای کاربردهای بین فرهنگی ظاهراً ایده آل هستند، لذا هدف از این پژوهش تعیین اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر است.

روش

روش پژوهش بر مبنای هدف کاربردی و از منظر گردآوری داده ها جزء تحقیقات کمی و از نوع نیمه آزمایشی، با طرح پیش آزمون، پس آزمون با گروه گواه همراه با پیگیری ۲ ماهه بود. در این پژوهش جامعه آماری کلیه زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی از سوی همسر مراجعه کننده به مراکز مشاوره و خدمات شهرستان شهریار در سال ۱۴۰۰ به تعداد ۵۰ نفر بودند. در ابتدا طی یک فراخوان برای برگزاری جلسات و به روش نمونه گیری در دسترس از میان زنانی که برای شرکت در جلسات داوطلب شدند و پرسشنامه های پژوهش بر روی آنان اجرا و از بین آنها تعداد ۲۴ نفر نمره ۱۳۰ و بالاتر در مقیاس اختلال استرس پس از آسیب و نمره ۵۰ و بالاتر در مقیاس احساس تنهایی کسب کردند، که این تعداد در ۲ گروه ۱۲ نفر تقسیم شدند. رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، نداشتن بیماری های جسمی و روانشناختی خاص حداقل تحصیلات دیپلم و دامنه سنی ۱۸ تا ۵۰ سال از ملاک های ورود به پژوهش بود. غیبت بیش از ۲ جلسه در جلسات درمانی، شرکت همزمان در دیگر دوره ها و مداخلات درمانی همزمان با پژوهش، عدم پاسخگویی به سوالات پس آزمون و عدم شرکت در مرحله پیگیری از ملاک های خروج از پژوهش بود. همچنین احترام به کرامت و حقوق، حریم خصوصی، اسرار و آزادی به زنان، توضیح اهداف پژوهش برای آنها، کسب رضایت آگاهانه از آنها، اختیاری بودن پژوهش، حق خروج از مطالعه، بدون ضرر بودن مداخله درمانی، در اختیار قرار دادن نتایج در صورت تمایل به زنان و ارائه جلسات مداخله به صورت فشرده به گروه گواه بعد از پس آزمون و

1. Acceptance and Commitment Therapy
 2. Walsh Approach and Olson Approach
 3. narrative exposure therapy
 4. Robjant & Fazel

اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر
The effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and loneliness among women affected ...

همچنین کسب کد اخلاق به شماره IR.IAU.SRB.REC.1400.211 از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات از اصول اخلاقی رعایت شده در این پژوهش بود. این تحقیق از آمار توصیفی چون میانگین و انحراف معیار و از آمار استنباطی شامل تحلیل واریانس آمیخته استفاده شد. همچنین برای بررسی مقایسه مداخلات درمانی «آزمون تعقیبی بن فرونی»^۱ و نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ استفاده شد.

ابزار سنجش

مقیاس اختلال استرس پس از آسیب شهروندان^۲ (RCMD): این مقیاس توسط نوریس و پریرا^۳ (۱۹۹۶) بر اساس مقیاس اختلال استرس پس از آسیب^۴ (MCCP) کینی^۵ و همکاران (۱۹۸۸) ساخته شده است و عبارت مربوط به جنگ در آن حذف شده است و شامل ۳۹ سوال است که چهار مولفه شامل خاطرات رخنه کننده، مشکل در ارتباط بین فردی، مشکل در مهار عاطفی، فقدان افسردگی را اندازه گیری می کند. نمره گذاری آن به صورت ۵ درجه ای لیکرت است، به این صورت غلط ۱ نمره، به ندرت درست ۲ نمره، گاهی درست ۳ نمره، خیلی درست ۴ نمره و کاملاً درست ۵ نمره تعلق می گیرد (بشرپور و همکاران، ۱۳۹۷). سوالات ۱، ۲، ۶، ۱۷، ۱۹، ۲۲، ۲۴، ۲۷، ۳۰ و ۳۴ مورد به صورت معکوس می باشند (صفا و همکاران، ۱۳۹۹). روایی مقیاس بررسی و ضریب حساسیت بین گروه دارای اختلال استرس پس از آسیب و گروه بدون اختلال را ۰/۹۳ گزارش کرده اند و پایایی آن را محاسبه و ضریب بازآزمایی با فاصله یک هفته ۰/۹۷ و معنادار در سطح ۰/۰۱ به دست آورده اند (کینی و همکاران، ۱۹۸۸). همچنین نوریس و پریرا (۱۹۹۶) ضریب پایایی آلفای کرونباخ برای کل سوالات ۰/۸۶ و ضریب بازآزمایی با فاصله یک هفته را ضریب همبستگی ۰/۸۴ و معنادار در سطح ۰/۰۱ گزارش کرده است (نوریس و پریرا، ۱۹۹۶). همچنین این مقیاس در ایران توسط گودرزی (۱۳۸۲) هنجاریابی شده است و پایایی آن را بررسی و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ و ضریب بازآزمایی با فاصله یک هفته ۰/۹۱ به دست آمده است و همچنین روایی همگرایی بررسی و ضرایب همبستگی با فهرست وقایع زندگی براند و جانسون^۶ (۱۹۸۲) ضریب همبستگی ۰/۲۳، مقیاس نشانگان استرس پس از آسیب فوآ^۷ و همکاران (۱۹۹۳) ضریب همبستگی ۰/۸۲ و سیاهه پادوا^۸ (PI) ساناوو^۹ (۱۹۸۸) ضریب همبستگی ۰/۷۵ و معنادار در سطح ۰/۰۱ به دست آمده است (گودرزی، ۱۳۸۲). در پژوهش حاضر پایایی مقیاس محاسبه و به روش آلفای کرونباخ، ضریب کل سوالات در مرحله پیش آزمون، ۰/۷۱، مرحله پس آزمون ۰/۸۰ و مرحله پیگیری ۰/۹۰ به دست آمد.

مقیاس احساس تنهایی-نسخه سوم^{۱۰} (UCLALS3): این مقیاس توسط راسل^{۱۱} (۱۹۹۶) ساخته شده است و شامل ۲۰ سوال است و نمره گذاری مقیاس در طیف لیکرت ۴ درجه ای صورت می گیرد به این صورت که هرگز ۱ نمره، به ندرت ۲ نمره، گاهی ۳ نمره، همیشه ۴ نمره تعلق می گیرد. سوالات ۱، ۴، ۵، ۶، ۹، ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۹ و ۲۰ به صورت معکوس نمره گذاری می شود. به این صورت که هرگز ۴ نمره، به ندرت ۳ نمره، گاهی ۲ نمره، همیشه ۱ نمره داده می شود. نمره میانگین ۵۰ است که نمره بالاتر از میانگین بیانگر شدت بیشتر احساس تنهایی است (لیم^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۹). سازنده مقیاس ویژگی های روانسنجی آن را بررسی کرده است و برای پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده و ضرایب کرونباخ در دامنه ۰/۸۹ و ۰/۹۴ به دست آمده است و روایی همگرایی با مقیاس تنهایی افتراقی اشمیت و سرمات^{۱۳} (۱۹۸۳) ضریب ۰/۷۲ و معنادار در سطح ۰/۰۱ گزارش کرده است (راسل، ۱۹۶۶). در داخل این پرسشنامه هنجاریابی شده است و برای پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب ۰/۸۹ گزارش شده است و از ضریب همبستگی میان گزارش افراد از تداوم احساس تنهایی آنها و نمره آنها در مقیاس احساس تنهایی ضریب همبستگی ۰/۵۵ و معنادار در سطح ۰/۰۱ به دست آمده است که از این

1. Bonferroni
2. Revised Civilian Mississippi Scale for PTSD (RCMS)
3. Norris & Perilla
4. Mississippi Scale for Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder (MCCP)
5. Keane
6. Brand & Johnson
7. Foa
8. Padua Inventory (PI)
9. Sanavio
10. Loneliness Scale-Version 3 (UCLALS3)
11. Russell
12. Lim
13. Schmidt & Sermat

شاخص به عنوان روایی همگرایی مقیاس استفاده شده است (بحرایی و همکاران، ۱۳۸۵). در پژوهش حاضر پایایی مقیاس محاسبه و به روش آلفای کرونباخ، ضریب کل سوالات در مرحله پیش آزمون، ۰/۷۶، مرحله پس آزمون ۰/۸۲ و مرحله پیگیری ۰/۸۸ به دست آمد.

جلسات درمانی: این جلسات از کتاب درمان مواجهه روایی؛ یک درمان کوتاه برای درمان اختلال استرس پس از سانحه نوشته شاور و همکاران (۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶) اقتباس شده است و ۱۲ نفر گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه (هر هفته یک جلسه) و هر جلسه ۹۰ دقیقه این جلسات را دریافت کردند و جلسات به صورت گروهی بوده است.

جدول ۱. جلسات درمان مواجهه درمانی اقتباس از شاور و همکاران (۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶)

جلسه	محتوی جلسه
اول	آشنایی با اعضا و بیان منطق و اهداف جلسات آموزشی و ارائه مدل درمانی آموزشی.
دوم	آموزش روانی و مشروعیت بخشی، عادی سازی مشکل (هر کسی بعد از تجربه چیزی که شما از سر گذرانده اید دچار پریشانی می شود)، توضیح نشانه ها، تصاویر و افکار و نشخوارهای ذهنی و مزاحم که موجب برانگیختگی می شد.
سوم	ادامه آموزش روانی، توضیح تاثیر متقابل اجتناب مواجهه و شهادت دادن، تاثیر این رویداد و تجربه بر زندگی آنها، توضیح روش روایت درمانی. روش کار روایت درمانی، گفتن داستان و روایت به صورت مفصل، جامع و معنادار.
چهارم	ریسمان زندگی، بازنمایی داستان زندگی به شیوه نمادین و آیینی و بیان حوادث مثبت و منفی زندگی گذشته.
پنجم	آغاز روایت، روایت تمام رویدادهای آسیبزا (در این جلسه خیانت زناشویی همسر) از ابتدا تا انتهای جریان زندگی فرد.
ششم	مرور جلسات قبلی، سپس ایجاد بینش های تازه و معنای جدید از رویداد پیش آمده (خیانت زناشویی از سوی همسر)
هفتم	خواندن سند یا گزارش برای مراجع و از او خواسته شد که دوباره حوادث را به طور کامل با هدف تصحیح، تجسم و بازسازی کند.
هشتم	مروری بر جلسات قبلی و همچنین اجرای پس آزمون و پاسخگویی زنان به پرسشنامه های استرس پس از آسیب و احساس تنهایی و همچنین تعیین زمان برای اجرای پیگیری.

یافته ها

قبل از تحلیل داده ها یافته های جمعیت شناختی بررسی شد به این صورت که میانگین سن گروه آزمایش ۳۰/۴۲ و گروه گواه ۳۱/۲۵ بود. میزان آماره t-test بدست آمده حاصل از مقایسه فراوانی های ۲ گروه در متغیر سن برابر با ۰/۲۸۹ - می باشد که این میزان به لحاظ آماری معنادار نمی باشد ($\text{sig}=0/775$) که نشان دهنده همتا بودن دو گروه از نظر سن می باشد. در گروه درمان مواجهه روایی ۲ نفر (۱۶/۶۷ درصد) دیپلم، ۲ نفر (۱۶/۶۷ درصد) فوق دیپلم، ۵ نفر (۴۱/۶۷ درصد) لیسانس و ۳ نفر (۲۵ درصد) فوق لیسانس بودند. در گروه گواه ۱ نفر (۸/۳۳ درصد) دیپلم، ۳ نفر (۲۵ درصد) فوق دیپلم، ۵ نفر (۴۱/۶۷ درصد) لیسانس و ۳ نفر (۲۵ درصد) فوق لیسانس بودند. همچنین میزان آماره تحلیل خی دو (Chi-Square) آمده حاصل از مقایسه فراوانی های ۲ گروه در متغیر تحصیلات برابر با $\text{Chi-Square}=0/533$ می باشد که این میزان به لحاظ آماری معنادار نمی باشد ($\text{sig}=0/912$) که نشان دهنده همتا بودن ۲ گروه از نظر تحصیلات می باشد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی گروه آزمایش و گروه گواه

متغیرهای وابسته	مرحله	گروه درمان مواجهه روایی	گروه گواه
		میانگین	انحراف معیار
خاطرات رخنه کننده	پیش آزمون	۳۳/۹۲	۰/۹۹۶
	پس آزمون	۲۲/۰۸	۲/۶۶۸
	پیگیری	۲۲/۲۵	۳/۲۵۱
مشکل در ارتباط بین فردی	پیش آزمون	۳۴/۵۰	۱/۳۸۲
	پس آزمون	۲۸/۵۰	۴/۲۹۶
	پیگیری	۲۸/۵۸	۴/۳۷۹
مشکل در مهار عاطفی	پیش آزمون	۳۴/۵۸	۰/۹۹۶

اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر
The effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and loneliness among women affected ...

۱/۰۸۴	۳۳/۹۲	۲/۷۱۲	۲۹/۰۸	پس آزمون	افسردگی
۰/۹۵۳	۳۴/۰۰	۲/۵۸۸	۲۹/۱۷	پیگیری	
۰/۶۶۹	۳۳/۹۲	۱/۰۸۴	۳۴/۹۲	پیش آزمون	
۰/۷۵۴	۳۳/۷۵	۳/۲۶۰	۳۰/۴۲	پس آزمون	
۰/۷۱۸	۳۳/۸۳	۳/۰۲۹	۳۰/۵۸	پیگیری	
۲/۶۹۷	۶۶/۰۰	۳/۶۷۶	۶۳/۶۷	پیش آزمون	احساس تنهایی
۲/۸۰۰	۶۵/۷۵	۱/۲۱۵	۴۷/۲۵	پس آزمون	
۲/۹۱۸	۶۵/۸۳	۱/۵۶۴	۴۷/۴۲	پیگیری	

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می شود نمرات پس آزمون و پیگیری گروه مواجهه روایی در اختلال استرس پس از آسیب و تنهایی در مقایسه با پیش آزمون بهبود یافته است، اما روند میانگین نمرات گروه گواه تقریباً ثابت بوده است و یا تغییر کمی کرده است که این به نوعی نشان می دهد که درمان مؤثر است. البته برای سنجش معنا دار بودن این تفاوت ها می بایست از آزمون های آماری مناسب استفاده شود. به همین منظور از آزمون تحلیل واریانس آمیخته استفاده شد. استفاده از این آزمون مستلزم رعایت چند پیش فرض اولیه است، این پیش فرض ها شامل نرمال بودن توزیع نمرات و همگنی واریانس ها می باشد که ابتدا پیش فرض ها بررسی شد. برای بررسی نرمال بودن از آزمون شاپیرو-ویلکز استفاده شد. از آنجایی که مقادیر آزمون شاپیرو-ویلکز در هیچ یک از مراحل معنی دار نبود ($P > 0.05$)، لذا می توان نتیجه گرفت که توزیع نمرات نرمال می باشد. جهت بررسی همگنی واریانس ها نیز از آزمون لوین استفاده شد. طبق نتایج، شاخص آماره آزمون لوین در سه مرحله ارزیابی به لحاظ آماری معنی دار نبود ($P > 0.05$) و بدین ترتیب پیش فرض برابری واریانس ها تایید شد. داده های تحقیق فرض همگنی ماتریس های واریانس-کوواریانس (ام باکس) را زیر سؤال نبرد؛ بنابراین این پیش فرض نیز رعایت شده است ($P > 0.05$). سطح معنی داری اثر تعامل گروه و پیش آزمون بزرگتر از ۰/۰۵ بود و این نشان دهنده همگنی شیب خط رگرسیون^۱ بود. با توجه به اینکه پیش فرض های استفاده از تحلیل واریانس آمیخته رعایت شده است، می توان از این آزمون آماری استفاده نمود.

جدول ۳. نتایج آزمون های چندمتغیره (لامبدای ویلکز) تحلیل واریانس آمیخته متغیرهای وابسته

متغیرهای وابسته	ارزش	آماره F	درجه آزادی مفروض	درجه آزادی خطا	معنی داری	مجذور اتا	توان آماری
خاطرات رخنه کننده	۰/۰۹۵	۱۰۰/۳۷۱	۲	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰۵	۰/۹۹۹
مشکل در ارتباط بین فردی	۰/۴۸۲	۱۱/۲۷۴	۲	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۵۱۸	۰/۹۸۳
مشکل در مهار عاطفی	۰/۲۷۰	۲۸/۴۳۹	۲	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۷۳۰	۰/۹۹۹
افسردگی	۰/۳۱۹	۲۲/۳۸۷	۲	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۶۸۱	۰/۹۹۹
احساس تنهایی	۰/۰۵۳	۱۸۸/۱۰۱	۲	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۴۷	۰/۹۹۹

بر اساس جدول ۳ نتایج نشان دهنده آن است آمار چندمتغیره لامبدای ویلکز در سطح ۰/۹۹ درصد معنادار می باشد. به این صورت که آزمون لامبدای ویلکز نشان می دهد که بین گروه ها حداقل در یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول ۴. نتایج درون آزمودنی و بین آزمودنی واریانس اندازه گیری آمیخته اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی

متغیرهای وابسته	منابع تغییر	آماره F	معنی داری	مجذور اتا	توان آماری
خاطرات رخنه کننده	گروه	۱۴۸/۷۸۸	۰/۰۰۱	۰/۸۷۱	۰/۹۹۹
	زمان	۱۳۰/۴۹۴	۰/۰۰۱	۰/۸۵۶	۰/۹۹۹
	زمان×گروه	۱۲۳/۲۹۷	۰/۰۰۱	۰/۸۴۹	۰/۹۹۹
	گروه	۲۱/۶۶۸	۰/۰۰۱	۰/۴۹۶	۰/۹۹۳
مشکل در ارتباط بین فردی	زمان	۱۹/۰۱۳	۰/۰۰۱	۰/۴۶۴	۰/۹۹۹

1. homogeneity of regression

۰/۹۹۹	۰/۴۲۲	۰/۰۰۱	۱۶/۰۵۷	زمان×گروه	مشکل در مهار عاطفی
۰/۹۹۸	۰/۵۴۰	۰/۰۰۱	۲۵/۸۲۰	گروه	
۰/۹۹۹	۰/۷۲۵	۰/۰۰۱	۵۷/۹۶۹	زمان	
۰/۹۹۹	۰/۶۸۰	۰/۰۰۱	۴۶/۷۷۴	زمان×گروه	
۰/۸۰۲	۰/۲۸۲	۰/۰۰۱	۸/۶۴۶	گروه	افسردگی
۰/۹۹۹	۰/۴۸۲	۰/۰۰۱	۲۰/۴۵۴	زمان	
۰/۹۹۹	۰/۴۵۳	۰/۰۰۱	۱۸/۲۲۸	زمان×گروه	
۰/۹۹۹	۰/۸۹۶	۰/۰۰۱	۱۹۰/۱۲۵	گروه	
۰/۹۹۹	۰/۸۲۰	۰/۰۰۱	۲۵۲/۹۱۷	زمان	احساس تنهایی
۰/۹۹۹	۰/۷۱۶	۰/۰۰۱	۲۴۰/۲۲۹	زمان×گروه	

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که که درمان مواجهه روایی در کاهش اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی معنادار است. همچنین در ادامه مقایسه‌ی دو به دوی میانگین تعدیل مراحل آزمون(پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. نتایج آزمون تعقیبی بن‌فرونی اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی برای بررسی ماندگاری نتایج

متغیرهای وابسته	مراحل	میانگین تعدیل شده	تفاوت مراحل	تفاوت میانگین	معناداری
خاطرات رخنه کننده	پیش آزمون	۳۳/۸۷۵	پیش آزمون-پس آزمون	۶/۰۰۰	۰/۰۰۱
	پس آزمون	۲۷/۸۷۵	پیش آزمون-پیگیری	۵/۹۱۷	۰/۰۰۱
	پیگیری	۲۷/۹۵۸	پس آزمون-پیگیری	-۰/۰۸۳	۰/۹۵۸
	پیش آزمون	۳۴/۵۴۲	پیش آزمون-پس آزمون	۳/۱۶۷	۰/۰۰۱
مشکل در ارتباط بین فردی	پس آزمون	۳۱/۳۷۵	پیش آزمون-پیگیری	۳/۰۴۲	۰/۰۰۱
	پیگیری	۳۱/۵۰۰	پس آزمون-پیگیری	-۰/۱۲۵	۰/۵۱۴
	پیش آزمون	۳۴/۴۱۷	پیش آزمون-پس آزمون	۲/۹۱۷	۰/۰۰۱
	پس آزمون	۳۱/۵۰۰	پیش آزمون-پیگیری	۲/۸۳۳	۰/۰۰۱
مشکل در مهار عاطفی	پیگیری	۳۱/۵۸۳	پس آزمون-پیگیری	-۰/۰۸۳	۰/۵۱۴
	پیش آزمون	۳۴/۴۱۷	پیش آزمون-پس آزمون	۲/۳۳۳	۰/۰۰۱
	پس آزمون	۳۲/۰۸۳	پیش آزمون-پیگیری	۲/۲۰۸	۰/۰۰۱
	پیگیری	۳۲/۲۰۸	پس آزمون-پیگیری	-۰/۱۲۵	۰/۲۶۳
افسردگی	پیش آزمون	۶۴/۸۳۳	پیش آزمون-پس آزمون	۸/۳۳۳	۰/۰۰۱
	پس آزمون	۵۶/۵۰۰	پیش آزمون-پیگیری	۸/۲۰۸	۰/۰۰۱
	پیگیری	۵۶/۶۲۵	پس آزمون-پیگیری	-۰/۱۲۵	۰/۱۴۲
	پیش آزمون				

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد تفاوت میانگین پیش‌آزمون با پس‌آزمون (اثر مداخله) و تفاوت میانگین پیش‌آزمون با پیگیری (اثر زمان) بیشتر و معنادارتر از تفاوت میانگین پس‌آزمون و پیگیری (اثر ثبات مداخله) است که این نشان دهنده آن است که درمان مواجهه روایی بر کاهش اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی در مرحله پس‌آزمون تاثیر داشته است و تداوم این تاثیر در مرحله پیگیری را نیز در برداشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تعیین اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر بود. نتایج نشان داد درمان مذکور در مرحله پس‌آزمون و پیگیری نسبت به گروه گواه اثربخشی معناداری بر کاهش استرس پس از آسیب داشته است. این نتیجه به دست آمده با نتایج تحقیقات شیورانی و همکاران (۱۳۹۵)، روبجانت و فاضل (۲۰۱۰) و

اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر
The effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and loneliness among women affected ...

شاور و همکاران (۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶) همسویی دارد. پژوهشی ناهمسو با نتیجه به دست آمده از این پژوهش یافت نشد. در تبیین اثربخشی درمان مواجهه روایی بر کاهش استرس پس از آسیب در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر می‌توان گفت که ماهیت اختلال استرس پس از آسیب به گونه‌ای است که وجود برخی علائم، به گونه‌ای فرد و ذهن او را درگیر می‌کند که خود، علائم دیگر را تشدید می‌کند؛ درگیری دائمی با خاطرات آسیب، باعث آشفتگی و درگیری ذهنی می‌شود؛ این شرایط نیز موجب اختلال در خواب فرد می‌گردد (شیورانی و همکاران، ۱۳۹۵). در طی درمان با شیوه منحصر به فرد مواجهه روایی، از طریق مواجهه و روایت، مستقیماً خاطرات آسی‌ب‌زا هدف قرار می‌گیرند. در این درمان با زنده کردن خاطرات مربوط به آسیب و برقراری پیوند میان حافظه داغ و حافظه سرد اخباری، خوگیری رخ می‌دهد، نتیجه این است که افکار ناخواسته و خاطرات مربوط به آسیب کاهش می‌یابد و در پیامد آن برانگیختگی، گوش به زنگی و خشم نیز فروکش می‌کند. مجموع این عوامل سبب می‌شود که فرد در طول روز کمتر آشفتنه شود و خواب شبانه وی بهبود یابد؛ بدین ترتیب به تدریج چرخه معیوب تشدید نشانه‌ها شکسته می‌شود و نشانه‌ها یا اختلال در طول زمان و به صورت تدریجی کاهش می‌یابد (شیورانی و همکاران، ۱۳۹۵) و این اثر، چنانکه در پژوهش حاضر دیده می‌شود حتی تا ۲ ماه پس از درمان نیز ادامه یافت. لذا منطقی است گفته شود که درمان مواجهه روایی بر کاهش استرس پس از آسیب در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر موثر است و نتایج آن ماندگار بوده است.

نتایج نشان داد درمان مذکور در مرحله پس‌آزمون و پیگیری نسبت به گروه گواه اثربخشی معناداری بر کاهش استرس پس از آسیب داشته است. این نتیجه به دست آمده با نتایج تحقیقات شیورانی و همکاران (۱۳۹۵)، روبجانت و فاضل (۲۰۱۰) و شاور و همکاران (۲۰۱۱؛ ترجمه اورنگ، ۱۳۹۶) همسویی دارد. پژوهشی ناهمسو با نتیجه به دست آمده از این پژوهش یافت نشد. در تبیین اثربخشی درمان مواجهه روایی بر کاهش احساس تنهایی در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر می‌توان گفت که اعتقاد بر این است که استفاده از روایت و بازگویی حوادث آسیب‌زای زندگی به عنوان راهبرد مقابله‌ای می‌تواند افراد را در رؤیایی با تجارب منفی زندگی کارآمد نموده و از پیامدهای نامطلوب جسمانی و روانی این تجارب پیشگیری نماید. درمان مواجهه روایی بر پایه افشای هیجان و ارزیابی مجدد، نسبت به رویدادهای منفی و آسیب‌زای زندگی می‌باشد. برخی پژوهشگران افشای هیجانی را به عنوان یکی از راهبردهای ارتقای بهداشت روان، بالا بردن ظرفیت‌های شناختی و در نهایت احساس بهزیستی مورد بررسی قرار داده‌اند (صالحی و همکاران، ۱۳۹۱). همچنین در درمان مواجهه روایی، بیان خاطرات در ارتباط با رویداد آسیب‌زا باعث کم شدن نشخوار فکری در ارتباط با این خاطرات می‌شود. چرا که حرف زدن درباره وقایع و افکار و تجربیات مهم زندگی باعث آشکار شدن این افکار و احساسات شده و فرآیند استرس ناشی از بازداري این افکار را کاهش داده و باعث بهتر شدن سلامت جسم و روان (بشرپور و همکاران، ۱۳۹۷) و متعاقب آن کاهش احساس تنهایی در فرد آسیب دیده از خیانت زناشویی می‌شود. همچنین با ابراز هیجانات ناشی از مشکل پیش آمده و پیامدهای آن در قالب کلمات و برون‌ریزی هیجانات، باعث بازنگری در این تجارب شده و بر اساس نظریه تغییرات شناختی باعث درک بهتر موضوع و یافتن معنای جدید درباره آن واقعه می‌شود و باعث میشود فرد مشکل را به صورت تجربه معمول زندگی خود بپذیرد و از این طریق بهتر با مشکل خود کنار آید و احساس تنهایی کمتری را تجربه کند. لذا منطقی است گفته شود که درمان مواجهه روایی بر کاهش احساس تنهایی در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر موثر است.

با توجه به نتایج تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که مواجهه روایی به عنوان یک مداخله در کاهش اختلال استرس پس از آسیب و تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر از اثربخشی لازم برخوردار است. پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی بود. روش نمونه‌گیری و حجم نمونه پایین از مهمترین محدودیت‌های تحقیق حاضر بود و سوگیری احتمالی برخی آزمودنی‌ها در نحوه ارائه پاسخ به سوالات پرسشنامه‌ها در راستای تأمین اهداف پژوهشگر محدودیت دیگر پژوهش حاضر می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل برای کاهش اختلال استرس پس از آسیب و کاهش تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی می‌توان از درمان مواجهه روایی استفاده کرد. برای از بین بردن محدودیت‌ها در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد، مشابه این تحقیق با حجم نمونه آماری بیشتر انجام گیرد. پیشنهاد می‌شود مشابه این تحقیق بر روی نمونه‌ای که به روش تصادفی انتخاب شده است اجرا و با نتایج حاضر مقایسه شود.

منابع

- آسایش، م.، فرحبخش، ک.، سلیمی بجنستانی، ح.، و دلاور، ع. (۱۳۹۶). تبیین تجارت و واکنش‌های عاطفی زنان قربانی بی‌وفایی همسر. *مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، ۶(۴)، ۳۷۲-۳۵۵. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=322863>
- آقابزرگی، س.، حمیدی، م.، کشاورز محمدی، ر.، و شریعت، س. (۱۳۹۸). مقایسه اثربخشی رویکرد والش و رویکرد اولسون بر الگوهای ارتباطی و دزدگی زناشویی زنان آسیب دیده خیانت زناشویی. *نشریه علوم روانشناختی*، ۱۸(۸۳)، ۲۲۳۲-۲۲۳۳. <http://psychologicalscience.ir/article-۲۲۳۲-۲۲۳۳-fa.html>
- بحرایی، ه.، دلاور، ع.، و احدی، ح. (۱۳۸۵). هنجاریابی مقیاس احساس تنهایی (نسخه سوم) در جامعه دانشجویان مستقر در تهران. *فصلنامه/نمایشه و رفتار*، ۱۱(۱)، ۱۸-۶. <http://ensani.ir/fa/article/63772/>
- بشپور، س. (۱۳۹۱). اثربخشی درمان پردازش شناختی بر بهبود علائم پس آسیبی، کیفیت زندگی، عزت نفس و رضایت زناشویی زنان مواجه شده با خیانت زناشویی. *نشریه مشاوره و روان درمانی خانواده*، ۲(۲)، ۲۰۸-۱۹۴. https://fcp.uok.ac.ir/article_9529.html
- بشپور، س.، امانی، ش.، و احمدی، ش. (۱۳۹۱). تأثیر مواجهه درمانی روایتی بر بهبود کیفیت زندگی زنان مبتلا به اختلال استرس پس از سانحه مرتبط با سرطان. *نشریه فرهنگ مشاوره و روان درمانی*، ۹(۳۶)، ۷۷-۹۶. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=510119>
- تیاموری، ز.، مجتبیایی، م.، و رضازاده، س. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی هیجان‌مدار و درمان مبتنی بر شفقت خود بر تنظیم هیجان در زنان آسیب‌دیده از خیانت همسر. *مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان*، ۳۰(۲)، ۱۴۳-۱۳۰. <http://journal.gums.ac.ir/article-1-2376-fa.html>
- حجت‌خواه، س.، محمدی، م.، و ولدبگی، پ. (۱۳۹۵). رابطه سبک‌های دلبستگی، ویژگی‌های شخصیتی و بخشودگی با نگرش به روابط فرازناشویی در متأهلین شهر کرمانشاه. *فصلنامه علمی مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، ۱۴(۴)، ۲۲۸-۲۰۹. https://jwsp.alzahra.ac.ir/article_2674.html
- خامسان، ا.، طالب‌زاده شوشتری، ل.، بهلگردی، م.، و ماسنانی، ز. (۱۴۰۰). روابط فرازناشویی افراد مراجعه‌کننده به مشاوران و راهکارهای پیشگیری: تدوین الگو بر مبنای نظریه داده‌بنیاد. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۱۲(۱)، ۱۶۶-۱۴۵. https://japr.ut.ac.ir/article_81196.html
- دشت بزرگی، ز. (۱۳۹۶). تأثیر مداخله مبتنی بر شفقت خود بر احساس تنهایی و تنظیم هیجانی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی. *فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۸(۴)، ۷۹-۷۲. http://jsr-p.khuisf.ac.ir/article_539410.html
- شاوور، م.، نوینز، ف.، و البرت، ت. (۱۳۹۶). *مواجهه درمانی روایتی روش درمانی کوتاه‌مدت برای اختلال‌های استرسی آسیب‌زا*. ترجمه مینا اورنگ، تهران: انتشارات ارجمند. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۱۱). <https://www.arjmandpub.com/Book/1462>
- شیورانی، م.، آزادفلاح، پ.، مرادی، ع.، و اسکندری، ح. (۱۳۹۵). درمان اختلال استرس پس از ضربه در زنان با تجربه خیانت همسر. *مطالعات روان‌شناسی بالینی*، ۷(۲۵)، ۱۰۶-۸۵. https://jcps.atu.ac.ir/article_7133.html
- صمدی کاشان، س.، حاج حسینی، م.، به پژوه، ا.، و زمانی زارچی، محمد ص. (۱۳۹۸). اثربخشی مشاوره گروهی مبتنی بر پذیرش و تعهد بر احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۱۰(۱)، ۸۲-۷۳. https://japr.ut.ac.ir/article_72620.html
- غلامرضایی، ه.، و جراره، ج. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش ایماگوتراپی (تصویرسازی ارتباطی) بر نشانگان روان‌شناختی (استرس، اضطراب و افسردگی) زنان آسیب‌دیده از روابط فرا زناشویی همسر. *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۶(۵۴)، ۵۰۰-۴۹۲. <https://ijndibs.com/article-1-628-fa.html>
- فاضل همدانی، ن.، و قربان جهرمی، ر. (۱۳۹۸). اثربخشی گروه درمان گری به روش تحلیل رفتار متقابل بر نظم جویی شناختی هیجان و صمیمیت زناشویی زنان آسیب دیده از خیانت همسر. *فصلنامه علوم روانشناختی*، ۱۷(۷۰)، ۷۵۳-۷۴۵. <http://psychologicalscience.ir/article-۷۴۵-۷۵۳-fa.html>
- فولادیان، م.، برادران کاشانی، ز.، و دیاری، م. (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی فرایندهای بروز رابطه فرازناشویی (مورد مطالعه: زنان و مردان متقاضی طلاق در شهر مشهد). *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۰(۱)، ۳۷-۱. https://jsr.ut.ac.ir/article_80456.html?lang=fa
- قره داغی، ع.، سید میرزائی، س. (۱۳۹۹). اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر علایم اختلال تنیدگی پس از ضربه عاطفی در زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی. *خانواده پژوهی*، ۱۶(۲)، ۲۲۹-۲۱۷. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=547207>
- گودرزی، م. (۱۳۸۲). بررسی اعتبار و روایی مقیاس اختلال استرس پس از آسیب می‌سی سی پی (ا‌شل). *مجله علمی و پژوهشی روانشناسی*، ۷(۲)، ۱۷۸-۱۵۳. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=4880>
- موسوی، ف.، اسکندری، ح.، و باقری، ف. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی دو روش واقعیت‌درمانی گلاسرو درمان هیجان‌مدار بر کیفیت و رضایت زناشویی زنان قربانی روابط فرازناشویی. *مجله مطالعات ناتوانی*، ۱۰(۱)، ۱۶۴-۱۵۵. <http://jdisabilstud.org/article-۱۵۵-۱۶۴-fa.html>

اثربخشی درمان مواجهه روایی بر اختلال استرس پس از آسیب و احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی همسر
The effectiveness of narrative exposure therapy on posttraumatic stress disorder and loneliness among women affected ...

میترا، ص.، اسماعیلی دولابی نژاد، ش.، قاسم بروجردی، ف.، حاجی زاده، ف.، و میراب زاده اردکانی، ب. (۱۳۹۹). بررسی بروز اختلال استرس پس از آسیب در کادر پرستاری درگیر مراقبت از بیماران مبتلا به کرونا ویروس-۱۹ در بیمارستان دکتر مسیح دانشوری. *مجله علمی و پژوهشی سازمان*

نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران، ۳۸ (۱)، ۳۳-۲۷. <https://jmciri.ir/article-1-2980-fa.html>

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5thed.)*. Washington, DC. American Psychiatric Press

Bean, R. C., Ledermann, T., Higginbotham, B. J., & Galliher, R. V. (2020). Associations between Relationship Maintenance Behaviors and Marital Stability in Remarriages. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(1), 62-82. <https://doi.org/10.1080/10502556.2019.1619385>

Brand, A. H., & Johnson, J. H. (1982). Note on reliability of the Life Events Checklist. *Psychological Reports*, 50(2), 127-174. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.50.3c.1274>

Foa, E. B., Riggs, D. S., Dancu, C. V., & Rothbaum, B. O. (1993). Reliability and validity of a brief instrument for assessing post-traumatic stress disorder. *Journal of traumatic stress*, 6(4), 459-473. <https://doi.org/10.1002/jts.2490060405>

Girgenti, M. J., Wang, J., Ji, D., Cruz, D. A., Stein, M. B., Gelernter, J., & Duman, R. S. (2021). Transcriptomic organization of the human brain in post-traumatic stress disorder. *Nature Neuroscience*, 24(1), 24-33. <https://doi.org/10.1038/s41593-020-00748-7>

Keane, T. M., Caddell, J. M., & Taylor, K. L. (1988). Mississippi Scale for Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder: three studies in reliability and validity. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(1), 85-92. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.1.85>

Li, X., Zhou, N., Fang, X., & Cao, H. (2020). Marital conflict resolution and marital affection in Chinese marriage: Integrating variable-centered and person-centered approaches. *Marriage & Family Review*, 56(4), 369-389. <https://doi.org/10.1080/01494929.2020.1712575>

Lim, M. H., Penn, D. L., Thomas, N., & Gleeson, J. F. M. (2019). Is loneliness a feasible treatment target in psychosis?. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 55(1), 901-906. <https://doi.org/10.1007/s00127-019-01731-9>

Norris, F. H., & Perilla, J. L. (1996). The Revised Civilian Mississippi Scale for PTSD: Reliability, validity, and cross-language stability. *Journal of traumatic stress*, 9(2), 285-298. <https://doi.org/10.1002/jts.2490090210>

Robjant, K., & Fazel, M. (2010). The emerging evidence for narrative exposure therapy: A review. *Clinical psychology review*, 30(8), 1030-1039. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.07.004>

Roos, L. G., O'Connor, V., Canevello, A., & Bennett, J. M. (2019). Post-traumatic stress and psychological health following infidelity in unmarried young adults. *Stress and health*, 35(4), 468-479. <https://doi.org/10.1002/smi.2880>

Russell, D. W. (1996). UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, validity, and factor structure. *Journal of personality assessment*, 66(1), 20-40. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6601_2

Russell, D. W., & Pang, Y. C. (2020). Loneliness. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, 2674-2677. https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_1085

Sanavio, E. (1988). Obsessions and compulsions: the Padua Inventory. *Behaviour research and therapy*, 26(2), 169-177. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(88\)90116-7](https://doi.org/10.1016/0005-7967(88)90116-7)

Schmidt, N., & Sermat, V. (1983). Measuring loneliness in different relationships. *Journal of personality and social psychology*, 44(5), 1038-1345. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.5.1038>